

ΑΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ Τ.Τ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΟ ΒΙΟΤΙΚΟ ΚΑΙ
ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**
*(The Effect of Unemployment on the standard
of living and consumer level of Greece)*

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: κ. ΚΟΣΣΙΕΡΗ

ΤΟΥΣΟΥΛΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
ΑΙΓΑΛΕΩ
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2017

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο / Η κάτωθι υπογεγραμμένος / η ...**ΤΟΥΣΟΥΛΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ...**, του ...**ΧΡΗΣΤΟΥ.....**, του φοιτητής του Τμήματος...**ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**, του Α.Ε.Ι. Πειραιά Τ.Τ., πριν αναλάβω την εκπόνηση της Πτυχιακής Εργασίας μου, δηλώνω ότι ενημερώθηκα για τα παρακάτω :

«Η Πτυχιακή Εργασία (Π.Ε) αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο του συγγραφέα, όσο και του Ιδρύματος και θα πρέπει να έχει μοναδικό χαρακτήρα και πρωτότυπο περιεχόμενο.

Απαγορεύεται αυστηρά οποιοδήποτε κομμάτι κειμένου της να εμφανίζεται αυτούσιο ή μεταφρασμένο από κάποια άλλη δημοσιευμένη πηγή. Κάθε τέτοια πράξη αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και εγείρει θέμα Ηθικής Τάξης για τα πνευματικά δικαιώματα του άλλου συγγραφέα. Αποκλειστικός υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας της Π.Ε, ο οποίος φέρει και την ευθύνη των συνεπειών, ποινικών και άλλων, αυτής της πράξης.

Πέραν των όποιων ποινικών ευθυνών του συγγραφέα, σε περίπτωση που το Ίδρυμα του έχει απονείμει Πτυχίο, αυτό ανακαλείται με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος.

Η Συνέλευση του Τμήματος με νέα απόφασή της, μετά από αίτηση του ενδιαφερομένου, του αναθέτει εκ νέου την εκπόνηση Π.Ε με άλλο θέμα και διαφορετικό επιβλέποντα καθηγητή.

Η εκπόνηση της εν λόγω Π.Ε πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τουλάχιστον ενός ημερολογιακού 6μήνου από την ημερομηνία ανάθεσής της. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στο άρθρου 18, παρ. 5 του ισχύοντος Εσωτερικού Κανονισμού.»

Ο Δηλών

Ημερομηνία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	σελ: 5
Κατάλογος Πινάκων.....	σελ: 6
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	σελ: 7

Κεφάλαιο 1^ο: Ανεργία

1.1 Έννοια & Είδη Ανεργίας.....	σελ: 8
1.2 Αιτίες & Συνέπειες Ανεργίας.....	σελ : 11
1.3 Τρόποι Αντιμετώπισης της Ανεργίας.....	σελ :23

2 Κεφάλαιο 2^ο : Οικονομική κρίση στην Ελλάδα

2.1 Έννοια Οικονομικής Κρίσης.....	σελ :26
2.1.1 Χρονικό Οικονομικής Κρίσης στην Χώρα μας.....	σελ:26
2.1.2 Φτώχεια στην Ελλάδα Μετά την Εκδήλωση της οικονομικής κρίσης	σελ 29
2.1.3 Ευάλωτες Ομάδες.....	σελ 34
2.2 Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα Μετά την εκδήλωση της Οικονομικής Κρίση.....	σελ 35
2.2.1 Κοινωνικός Αποκλεισμός.....	σελ.35
2.2.2Επισιτιστική Ανεργία.....	σελ 37
2.3 Διαφοροποίηση Καταναλωτικής Συμπεριφοράς.....	σελ 40
2.4 Διαφοροποίηση Διατροφικών Συνηθειών....	σελ 43
2.5 Υποβάθμιση Βιοτικού Επιπέδου.....	σελ 46

3 Κεφάλαιο 3^ο : Ανεργία & Επίπεδο Διαβίωσης Στην Ελλάδα

- 3.1 Παρούσα Κατάσταση.....σελ 48
- 3.2 Ανεργία και οι Επιδράσεις τηςσελ 52
 - 3.2.1 Βασικές Τάσεις.....σελ 52
 - 3.2.2 Χαρακτηριστικά Ανεργίαςσελ 53
- 3.3 Μετανάστευση των νέωνσελ 54
- 3.4 Εισόδημα & Δαπάνες Νοικοκυριών.....σελ 56
- 3.5 Ανεργία και Ψυχική Υγείασελ 58

Κεφάλαιο 4^ο : Συμπεράσματασελ 61

Κεφάλαιο 5^ο : Βιβλιογραφία.....σελ 65

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανεργία έχει μπει για τα καλά μέσα στην ζωή μας , αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα των Ελληνικών νοικοκυριών που προσπαθούν παρόλες τις δυσκολίες να σταθούν απέναντι της γενναίοι. Το φαινόμενο της ανεργίας έχει επιπτώσεις τόσο σε ατομικό επίπεδο σε οικογενειακό σε κοινωνικό , οικονομικό αλλά και πολιτικό επίπεδο .

Η παρούσα μελέτη διακρίνεται σε τέσσερα (4) κεφάλαια. Στο **πρώτο κεφάλαιο** αποτυπώνεται ο ορισμός της έννοιας του φαινομένου της ανεργίας, ενώ παράλληλα διατυπώνονται, τόσο τα αίτια και οι συνέπειες που μπορεί να οδηγήσουν σε αύξηση του φαινομένου, όσο και οι μέθοδοι που μπορούν να ακολουθηθούν, προκειμένου να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά, το φαινόμενο της ανεργίας.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στην έννοια της Οικονομικής Κρίσης που έχει πλήξει την χώρα μας και γίνεται μια αναδρομή σχετικά με την οικονομική κρίση μετά την Ελληνική Επανάσταση . Στην συνέχεια γίνεται αναφορά στην έννοια της φτώχειας που είναι αποτέλεσμα της βαθιάς οικονομικής κρίσης καθώς επίσης και ο κοινωνικός αποκλεισμός και καταλήγουμε στην αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς καθώς επίσης και την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου .

Στο **τρίτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στην ανεργία , πως έχει διαμορφωθεί η παρούσα κατάσταση καθώς παραθέτονται και κάποια διαγράμματα .

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** καταλήγουμε στα συμπεράσματα από όλη την εργασία .

Κατάλογος Πινάκων

- Πίνακας 1: Απουσία Οικονομικής Δυνατότητας για ένα Γεύμα με Κρέας , Κοτόπουλο, Ψάρι Κάθε Δεύτερη Ημέρα στην Ελλάδα – Ποσοστιαία επί του συνόλου του Πληθυσμού (2008-2012).....σελ 37
- Πίνακας 2 : Απουσία Οικονομικής Δυνατότητας για ένα Γεύμα με Κρέας , Κοτόπουλο, Ψάρι Κάθε Δεύτερη Ημέρα στην Ελλάδα – Ποσοστιαία επί των φτωχών του Πληθυσμού (2008-2012).....σελ 38

Κατάλογος Διαγραμμάτων

1. ΓΡΑΦΗΜΑ 1 «Ποσοστό Πληθυσμού σε Κίνδυνο Φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2005,2009,2011-2015)».....σελ 33
2. ΓΡΑΦΗΜΑ 2 «Άτομα σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα –ΕΕ ποσοστιαία (2008-2015)».....σελ 36
3. ΓΡΑΦΗΜΑ 3 «Ποσοστιαία κατανομή του Πληθυσμού με υλικές στερήσεις (2005,2009,2012-2015)».....σελ 39
4. ΓΡΑΦΗΜΑ 4 «Ποσοστά Ανεργίας (2005,2009-201)».....σελ 49
5. ΓΡΑΦΗΜΑ 5 «Ποσοστά Ανεργίας ανά Ηλικιακή Ομάδα (2016)».....σελ 50
6. ΓΡΑΦΗΜΑ 6 «Ανεργία ανά Περιφέρεια (2014-2016)».....σελ 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Ανεργία

1.1 Έννοια και Είδη Ανεργίας

Ως ανεργία ορίζεται η αδυναμία εξεύρεσης εργασίας αμειβόμενης και ανάλογης με τα προσόντα, τις ικανότητες καθώς και τις κλίσεις του ατόμου. Πρόθυμα άτομα τα οποία έχουν τις απαραίτητες ικανότητες και είναι διαθέσιμα αδυνατούν να βρουν εργασία. Αυτά τα άτομα αποτελούν το *οικονομικά ενεργό πληθυσμό* της χώρας μαζί με το εργατικό δυναμικό το οποίο αποτελεί και το *οικονομικά ενεργό πληθυσμό* της χώρα. Από την άλλη υπάρχει και ο *οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός* της χώρας που είναι τα άτομα τα οποία δεν θέλουν ή δεν μπορούν να εργαστούν.

Είδη Ανεργίας¹:

1) Ανεργία Τριβής

Προκύπτει λόγω της ακατάπαυστης κίνησης των ανθρώπων μεταξύ περιοχών και θέσεων εργασίας ή διαφόρων σταδίων του κύκλου ζωής. Επίσης, περιλαμβάνονται τα άτομα τα οποία, λόγω φυσικών αιτιών, καθίστανται ανίκανα προς εργασία.

¹ <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1>

Ουσιαστικά, αποτελεί το ελάχιστο επίπεδο ανεργίας το οποίο δεν μπορεί να μειωθεί σε μια δυναμική κοινωνία, εφόσον, ακόμη και εάν η οικονομία είναι σε πλήρη απασχόληση, ορισμένοι θα αποχωρούν από τις θέσεις τους, οι φοιτητές θα αναζητούν εργασία μετά την αποφοίτησή τους, ορισμένοι γονείς θα επανεντάσσονται στο εργατικό δυναμικό, και άλλοι να αναζητούν μια καλύτερη ή και μια διαφορετική εργασία.

2) Δομική ή διαθρωτική Ανεργία²

Οφείλεται στις αναντιστοιχίες που υπάρχουν μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας, μιας και ορισμένοι κλάδοι, ειδικότητες, ή ακόμη και γεωγραφικές περιοχές, παρουσιάζουν μια αυξανόμενη ζήτηση, ενώ από την άλλη πλευρά, ορισμένοι άλλοι εμφανίζουν πτωτική ζήτηση.

3) Κυκλική Ανεργία

Αυτού του είδους η ανεργία οφείλεται στη μειωμένη συνολική ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες, σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η οποία έχει ως επακόλουθο την αδυναμία απορρόφησης

² <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1>

του εργατικού δυναμικού .Η ανεργία αυτή έχει κυκλικό χαρακτήρα, δηλαδή επαναλαμβάνεται , η διάρκεια της εξαρτάται από την διάρκεια του οικονομικού κύκλου.

4) Εποχιακή Ανεργία³

Σε κάποιες επιχειρήσεις παρατηρούνται συνεχείς μεταβολές στην διαδικασία της παραγωγής κατά την διάρκεια του έτους. Οι μεταβολές στην παραγωγή συνοδεύονται από αντίστοιχες μεταβολές της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού και κατ' επέκταση μεταβολές στην ανεργία . Τότε κάνουμε λόγο για την εποχιακή ανεργία . Αυτού του είδους η ανεργία επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο και είναι μικρής χρονικά διάρκειας . π.χ αγροτικές , τουριστικές επιχειρήσεις .

Η ανεργία επίσης μπορεί να κατηγοριοποιηθεί και ως προς τη χρονική διάρκεια που το άτομο παραμένει εκτός της απασχόλησης, **σε μακροχρόνια ανεργία, σε βραχυχρόνια ανεργία**. Τα στοιχεία που υπάρχουν για την ανεργία στηρίζονται συνήθως στις ίδιες τις δηλώσεις των ανέργων, όπως προκύπτουν από όσα παρουσιάζονται στους αρμόδιους δημόσιους φορείς. Κατά συνέπεια, μια χώρα η οποία και έχει αρκετά υψηλότερα επιδόματα ανεργίας από μια άλλη χώρα, είναι δυνατόν να

³ <https://sites.google.com/site/arabantinou/home/eide-anagerias>

παρουσιάζει περισσότερη ανεργία, μιας και περισσότεροι άνεργοι θα δηλώνουν επίσημα την κατάσταση στην οποία και βρίσκονται ώστε να λάβουν το επίδομα αυτό της βοήθειας.

1.2 Αιτίες & Συνέπειες Ανεργίας

Η οικονομική πολιτική που εφαρμόζεται έχει αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση, αφού μειώνει την δημόσια και την ιδιωτική κατανάλωση και κατά συνέπεια, καθλώνει τις επενδύσεις και μειώνει την χρήση του παραγωγικού δυναμικού.

Οι βασικοί **παράγοντες** που συντελούν στη διόγκωση της ανεργίας αφορούν κυρίως :

- Πάσης φύσεως οικονομική κρίση, που οδηγεί στην έλλειψη επενδυτικής δράσης, στη μη εισαγωγή νέων τεχνολογιών και στη γενίκευση των απολύσεων
- Στην παρατεταμένη περιοριστική οικονομική πολιτική που μπορεί να ασκείται, προκειμένου να ακολουθούνται διάφορα προγράμματα σταθεροποίησης των οικονομιών, εντείνοντας με τον τρόπο αυτό την κατάσταση ύφεσης .

Η όποια συνέχιση μιας πολιτικής λιτότητας θα έχει ως αποτέλεσμα να εξακολουθεί να πιέζει προς χαμηλότερα επίπεδα τη δημόσια και την ιδιωτική ζήτηση, με αποτέλεσμα να επιδεινώνεται η ανεργία. Μια οικονομική πολιτική που αφαιρεί όλους τους πιθανούς τρόπους αύξησης της ζήτησης, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις προσπάθειες για την αύξηση των επενδύσεων σε μόνιμη βάση, που αποτελεί και τον απαραίτητο όρο οικονομικής ανάπτυξης και μείωσης της ανεργίας, με εξαίρεση μόνο την αύξηση των δημοσίων επενδύσεων οι οποίες και χρηματοδοτούνται σε μεγάλο μέρος τους από κοινοτικούς ή άλλους πόρους. Συνοπτικά τα **αίτια** που μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία αλλά και στην αύξηση ανεργίας είναι τα ακόλουθα⁴:

- **Οικονομική κρίση**
- **Η γυναικεία χειραφέτηση**, που μπορεί να οδηγήσει στην αλλαγή αντιλήψεων για τη ζωή και στην εισαγωγή των γυναικών στην παραγωγική διαδικασία

⁴ <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

- *Η εισροή σημαντικού αριθμού μεταναστών και προσφύγων, προσφέροντας φθηνότερο εργατικό δυναμικό.*

Τα τελευταία χρόνια, το φαινόμενο της μετανάστευσης, το οποίο και εντείνεται ολοένα και περισσότερο αποτελεί έναν πολύ σημαντικό λόγο για την ύπαρξη και την αύξηση ανεργίας μιας και η μετανάστευση κατά κύριο λόγο γίνεται διότι στη χώρα των ατόμων αυτών δεν υπάρχουν ευκαιρίες εργασίας. Οι μετανάστες όταν φθάνουν στη χώρα υποδοχής δηλώνουν πρόθυμοι να απασχοληθούν σε οποιαδήποτε εργασία, αλλά με την πάροδο του χρόνου επιθυμούν να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο και επιδιώκουν να απασχοληθούν σε θέσεις εργασίας με υψηλότερες αποδοχές, καταλαμβάνοντας επαγγέλματα τα οποία και κατείχαν έως προηγουμένως γηγενείς κάτοικοι, οι οποίοι οδηγούνται στην ανεργία. Αναφορικά με τους μετανάστες, αυτοί διακρίνονται σε δυο (2) κατηγορίες, εκείνοι που χαρακτηρίζονται ως *νόμιμοι* και οι οποίοι φορολογούνται κανονικά από τη χώρα υποδοχής στην οποία και εργάζονται και εκείνοι που χαρακτηρίζονται ως *παράνομοι*, οι οποίοι είναι αδήλωτοι στη χώρα υποδοχής προκαλώντας τις κάτωθι ζημιές:

→ αυξάνοντας το εργατικό δυναμικό της χώρας με αποτέλεσμα την ενίσχυση της ανεργίας των ημεδαπών

- λειτουργώντας ως μη φορολογούμενοι, μιας και για το κράτος υποδοχής, η παρουσία τους δεν υφίσταται
- δημιουργώντας πτωτικές πιέσεις στα ημερομίσθια και στους μισθούς των εργαζομένων.

- *Μείωση επενδύσεων και ανταγωνιστικότητας*
- *Έλλειψη εξειδίκευσης στο νέο περιβάλλον καταμερισμού της εργασίας*

Η τεχνολογία έχει αναβαθμίσει τη ζήτηση για τους εργαζόμενους που διαθέτουν υψηλές δεξιότητες, ενώ ταυτόχρονα έχει μειώσει τη ζήτηση για άτομα που διαθέτουν χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων. Ο προσανατολισμός κατά συνέπεια στην υψηλή εξειδίκευση από την μια πλευρά και η κακή παρεχόμενη παιδεία και εκπαίδευση από την άλλη πλευρά, διογκώνουν το πρόβλημα της ανεργίας.

- *Κατάργηση των παραδοσιακών επαγγελμάτων και μαζική στροφή των νέων ατόμων σε ελάχιστα επαγγέλματα, με συνέπεια τη συντηρούμενη υποτιμητική νοοτροπία για πολλά επαγγέλματα, κυρίως για αυτά που είναι χειρωνακτικά*
- *Τεχνολογική Ανάπτυξη*

Η εξέλιξη της τεχνολογίας, η αυτοματοποίηση της παραγωγής, η εκτεταμένη χρήση τεχνολογίας και η μεταβολή του παραγωγικού μοντέλου, είναι δυνατό να προκαλέσουν την εξαφάνιση χιλιάδων θέσεων εργασίας. Οι νέες θέσεις που δημιουργούνται αντιπροσωπεύουν μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό των πρώτων.

- *Εξαγωγή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε περιοχές ή ακόμη και σε κράτη με φθηνότερο εργατικό δυναμικό*
- *Απουσία σύνδεσης ανάμεσα στην εκπαίδευση και στην παραγωγή*
- *Ελλιπής επαγγελματικός προσανατολισμός*
- *Στασιμότητα διαρκούς επιμόρφωσης αλλά και ενημέρωσης στις εξελίξεις*
- *Αναλφαβητισμός*
- *Επικράτηση των μονοπωλίων και των ολιγοπωλίων, με ταυτόχρονο κλείσιμο των μικρών επιχειρήσεων*
- *Εμφάνιση φαινομένων αστυφιλίας, με την ανεργία να πλήττει τόσο την ύπαιθρο όσο και τις μεγαλύτερες πόλεις*

- *Κορεσμός των θέσεων εργασίας, με τα άτομα να παρουσιάζουν δείγματα πολυθεσίας*
- *Διατήρηση της ανεργίας ως ένα μέσο πίεσης προς τους εργαζόμενους, προκειμένου να λαμβάνουν χαμηλότερες απολαβές*
- *Εμφάνιση εποχικότητας για διάφορα επαγγέλματα*
- *Αδυναμία εκμετάλλευσης των πλουτοπαραγωγικών πηγών μιας χώρας, με παράλληλη έλλειψη σωστής εργασιακής νομοθεσίας, εμφανίζοντας συμπτώματα απολύσεων, εργατικών ατυχημάτων, κλπ.*

Το πρόβλημα της ανεργίας είναι αρκετά πολύπλοκο και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, μιας και οι συνέπειες του φαινομένου αυτού έχουν πολλαπλές διαβαθμίσεις και χαρακτήρα άμεσο, έμμεσο, βραχυπρόθεσμο, μακροπρόθεσμο, ενώ παράλληλα, οι επιπτώσεις της παρουσιάζονται στον οικονομικό,

πολιτικό, κοινωνικό, αλλά και ψυχολογικό βίο μιας κοινωνίας⁵. Ειδικότερα, η συνέπειες της ανεργίας στους νέους ανθρώπους είναι περισσότερο έντονες, μιας και όσοι αποφοιτούν, είτε από τη βασική εκπαίδευση, είτε από την ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση (Λύκειο, Α.Τ.Ε.Ι, Α.Ε.Ι.), έχουν έντονα τα συναισθήματα της αβεβαιότητας ως προς την εργασιακή τους αποκατάσταση, έχοντας παράλληλα και την αίσθηση της κατωτερότητας και της ανασφάλειας τα οποία τους οδηγούν στο άγχος και στην απαισιοδοξία. Οι άνεργοι νέοι διακατέχονται από ένα συναίσθημα ενοχής, μιας και διαβιούν εις βάρος των οικογενειών τους, στερώντας τους τη δυνατότητα να ζήσουν με αυτάρκεια και να ικανοποιήσουν τις στοιχειώδεις τους ανάγκες.

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα ανωτέρω, το φαινόμενο της μετανάστευσης των νέων ανθρώπων σε άλλες χώρες γίνεται ολοένα και μεγαλύτερο, έχοντας ως στόχο τους ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο, αλλά και ένα πιο βέβαιο μέλλον. Η πραγματικότητα που διαμορφώνεται, παράλληλα με το ένστικτο της αυτοσυντήρησης, ωθούν στην εμφάνιση νοσηρών

⁵ Μαρκάκη Μ., Μπελεγρή – Ρομπόλη Α., Κρητικίδης, Γ., (2014), «Η Οικονομική Κρίση η Αγοράς Εργασίας και οι Επιπτώσεις στην Παραγωγή: η Ελληνική Οικονομία (2007-2013)», Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, 3^ο Συνέδριο

φαινομένων, αναπτύσσοντας συναισθήματα αποκλεισμού, τα οποία με τη σειρά τους είναι ικανά να δημιουργήσουν και αντικοινωνικές συμπεριφορές. Δημιουργείται έτσι ένα αίσθημα κοινωνικής αδικίας, το οποίο σε συνδυασμό και με την έντονη αίσθηση της στέρησης, κάνουν τους ανθρώπους περισσότερο επιρρεπείς στην παρανομία και στις εγκληματικές πράξεις. Στην πλέον δυναμική και παραγωγική περίοδο της ζωής τους, οι άνθρωποι αυτοί αποκλείονται από το δικαίωμα της δημιουργίας, με αποτέλεσμα να αισθάνονται παραγκωνισμένοι και καταδικασμένοι από τη κοινωνία. Δημιουργούνται αισθήματα κοινωνικής περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού με άμεση συνέπεια την απώλεια της αυτοεκτίμησης.

Οι *συνέπειες* του φαινομένου της ανεργίας, είναι ορατές σε δυο (2) τομείς του οικονομικού και κοινωνικού βίου μιας χώρας: σε *ατομικό επίπεδο*, αλλά και σε *κοινωνικό – οικονομικό επίπεδο*. Ως προς τις *ατομικές συνέπειες της ανεργίας*, αυτές είναι⁶:

⁶<http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

- I. Πρόβλημα επιβίωσης και ικανοποίησης των βασικών αναγκών, όπως είναι η τροφή, η ενδυμασία και η κατοικία
- II. Έλλειψη ικανοποίησης της έμφυτης τάσης για δημιουργία
- III. Δημιουργία αισθημάτων μειονεξίας ,άγχους και φόβου
- IV. Στασιμότητα ως προς την ανάπτυξη και την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ατόμου
- V. Εγκατάλειψη της όποιας προσπάθειας για μόρφωση και δημιουργία, υπό την προοπτική του αδυσώπητου φάσματος της ανεργίας
- VI. Κλωνισμός της εμπιστοσύνης του πολίτη προς την πολιτεία, το κράτος και την πρόνοια
- VII. Εμφάνιση ανελέητου ανταγωνισμού, ατομικισμού και ιδιοτέλειας
- VIII. Διαρκής είναι ο φόβος των εργαζόμενων, ως προς την πιθανή απόλυσή τους από τη θέση εργασίας τους, με συνέπεια την υποταγή τους σε μη επιθυμητές επιλογές, σε απειλές αλλά και την εκμετάλλευση από τον εργοδότη τους.

Από την άλλη πλευρά, *οι συνέπειες της ανεργίας, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο*⁷ είναι οι ακόλουθες:

- I. εργασία των ανέργων, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγική διαδικασία, αποτελεί μια πολύ σημαντική απώλεια των παραγωγικών δυνάμεων μιας χώρας. Ο παραγκωνισμός ενός σημαντικού τμήματος του εργατικού δυναμικού από τη παραγωγή επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη μιας οικονομίας.
- II. Όσο αυξάνεται διαχρονικά το ποσοστό της ανεργίας, αυτό συνεπάγεται και την αναγκαστική παύση της λειτουργίας των επιχειρήσεων, μειώνοντας σημαντικά τον αριθμό των θέσεων εργασίας, με τα άτομα να αναγκάζονται να αναζητήσουν τη συνδρομή του κράτους, προκειμένου να βρουν πόρους οικονομικούς να ζήσουν, επιβαρύνοντας τον κρατικό προϋπολογισμό, λόγω ακριβώς της παροχής επιδομάτων
- III. Η ανεργία επίσης έχει και ένα έμμεσο κόστος, με διττό χαρακτήρα, μιας και αφενός αφορά το σύνολο των πόρων που δεν λαμβάνει το κράτος από τη μείωση των εισφορών προς τα ασφαλιστικά ταμεία, αφού οι άνεργοι δεν

⁷ <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

καταβάλλουν εισφορές και αφετέρου, περιορίζονται τα δημόσια φορολογικά έσοδα, από τη στιγμή που οι άνεργοι δεν διαθέτουν φορολογητέο εισόδημα και κατά συνέπεια καταβάλουν λιγότερο άμεσους φόρους.

IV. Η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών αναπτύσσουν την εγκληματικότητα, τις απεργίες, τις εξεγέρσεις, την έξαρση των οπιούχων ουσιών, τον αλκοολισμό, τις αυτοκτονίες, κλπ

V. Δημιουργούνται σημαντικά κοινωνικά προβλήματα στη διαβίωση των ατόμων και πιο συγκεκριμένα στην περιοχή της διαμονής τους, μιας και παρουσιάζονται φαινόμενα εγκληματικότητας, βίας ή βανδαλισμών στις περιοχές αυτές. Επίσης, στις περισσότερο υποβαθμισμένες, λόγω ανεργίας περιοχές, η μόλυνση του περιβάλλοντος είναι υψηλότερη συγκριτικά με άλλες, ενώ υπάρχουν και έντονα προβλήματα ηχορύπανσης

VI. Η ανεργία επίσης προκαλεί την άνιση κατανομή πλούτου, διευρύνοντας τις ανισότητες ανάμεσα στους ανέργους και τους εργαζόμενους και προκαλώντας ένα ακόμη μεγαλύτερο κοινωνικό χάσμα.

VII. Παρατηρούνται φαινόμενα έλλειψης συνεργασίας και πνεύματος συλλογικότητας ανάμεσα στους εργαζόμενους, αλλά και στους ανέργους

VIII. Συντελεί στην αστυφιλία και στη μετανάστευση των ατόμων όλων των ηλικιών.

IX. Προκαλεί σημαντική κρίση στο θεσμό της οικογένειας, συντελώντας αποφασιστικά στην υπογεννητικότητα

X. Εμποδίζει την πρόοδο της κοινωνίας

XI. Τα μεγέθη της ανεργίας επηρεάζουν αναμφίβολα τον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων. Το μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας αντιμετωπίζουν οι άνεργοι, μιας και η εργασία αποτελεί την αποτελεσματικότερη διέξοδο κατά της φτώχειας. Οι άνεργοι πλήττονται από τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας και κατά συνέπεια, η δημιουργία θέσεων απασχόλησης αποτελεί τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο μείωσης του κινδύνου φτώχειας.

XII. Η ανεργία οδηγεί τους ανθρώπους να διαμένουν σε νοικοκυριά με λιγότερους ή και με κανέναν εργαζόμενο, γεγονός το οποίο και επηρεάζει αρνητικά το διαθέσιμο εισόδημά τους. Στη μείωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών με ανέργους συμβάλλει και η μείωση των μισθών των εργαζόμενων.

1.3 Τρόποι Αντιμετώπισης της Ανεργίας⁸

- 1 Να συνειδητοποιηθεί η κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε, τα αίτια που οδήγησαν στην ανεργία καθώς και οι ενέργειες που θα πρέπει να προβούμε για αν όχι την επίλυση της τουλάχιστον τον περιορισμό της σε μεγάλο βαθμό .
- 2 Θα πρέπει να ληφθούν αποδοτικά μέτρα για την αποκέντρωση των κοινωνιών, ώστε να αποσυμφωρηθούν τα μεγάλα αστικά κέντρα και να μειωθεί η ανεργία στην ύπαιθρο μέσω της δημιουργίας ή και αναβίωσης εργασιών μη κορεσμένων , όπως είναι τα αγροτικά επαγγέλματα.
- 3 Παράλληλα με την αναβίωση του αγροτικού επαγγέλματος, θα πρέπει να δοθούν κίνητρα στους ανθρώπους για την ενασχόλησή τους με τομείς παραμελημένους, αλλά ιδιαίτερα ουσιαστικούς, όπως είναι η βιομηχανία και η κτηνοτροφία.
- 4 Οι εργαζόμενοι, σε συνδυασμό με τους κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς, θα πρέπει να αναζητούν τη διαρκή επιμόρφωση και εκπαίδευση, ως προς τα νέα δεδομένα που δημιουργούνται στην αγορά εργασίας, λόγω και των τεχνολογικών εξελίξεων, έτσι ώστε με τον τρόπο

⁸ <http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

αυτό να καλύπτουν στο βέλτιστο δυνατό βαθμό, τις εργασιακές απαιτήσεις

- 5 Θα πρέπει να υπάρχει επαγγελματικός προσανατολισμός των ατόμων, σε όλα τα ηλικιακά επίπεδα, ξεκινώντας από τις μικρές σχολικές ηλικίες και φθάνοντας μέχρι και πολύ μεγαλύτερα έτη, έτσι ώστε να βρουν κατάλληλη εργασία, ανάλογα με τα προσόντα που διαθέτουν
- 6 Οι κοινωνίες θα πρέπει να εξασφαλίζουν και την ισότητα, ως προς την παροχή ίδιων ευκαιριών για όλα τα άτομα, αναφορικά με την επιμόρφωσή τους, την κατάρτισή τους και την εύρεση εργασίας.
- 7 Θα πρέπει να παρέχονται κίνητρα από το κράτος για την παρότρυνση καθώς και την στήριξη των επαγγελματικών πρωτοβουλιών⁹.
- 8 Να επιλέγονται όσο το δυνατόν περισσότερο προς κατανάλωση εγχώρια προϊόντα για την ενίσχυση της Ελληνικής Αγοράς και Οικονομίας.
- 9 Τέλος Καλό θα ήταν να υπήρξε κάποια μείωση στα όρια της συνταξιοδότησης .
- 10 Επιβράβευση των επιχειρήσεων που παρόλο τους δύσκολους καιρούς ανοίγουν νέες θέσεις εργασίας αλλά

⁹<http://www.booster.gr/support/%CE%952%CE%93230%20%CE%95%CF%80%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BC%CE%B1%20-%20%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1.pdf>

διατηρούν και τις ήδη υπάρχουσες χώρες να έχουν
προσφύγει σε απολύσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα

2.1 Έννοια Οικονομικής Κρίσης

Η Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο η οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας παρουσιάζει μια συνεχή και έντονη μείωση¹⁰. Αποτελεί την φάση της καθόδου από τις οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικό κύκλο όπου σε εκείνο το σημείο παρατηρείτε μια διαρκή μείωση των επενδύσεων, της απασχόλησης κλπ.

2.1.1 Το χρονικό της οικονομικής Κρίσης στην Χώρα μας

Λίγο μετά την Ελληνική Επανάσταση και πιο συγκεκριμένα το **1827** με αρχηγό τον Ιωάννη Καποδίστρια ξεκίνησε η πρώτη ουσιαστική πτώχευση της Ελλάδας λόγω αδυναμίας καταβολής των δανείων που είχαμε πάρει το 1824 και 1825.

Και ενώ το **1879** η Ελλάδα ήταν σε κάπως καλύτερη κατάσταση , ερχόμενος στην εξουσία ο Χαρίλαος Τρικούπης, ο οποίος

¹⁰ http://oceanis.lib.teipir.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2030/de_00166b.pdf?sequence=2

δανείστηκε μεγάλα ποσά για έργα υποδομής ,δύο από αυτά, η διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου και για την δράση της απελευθέρωσης των ελληνικών εδαφών που άνηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, έφτασε στο σημείο τελικά στις 10 Δεκεμβρίου 1893 μη μπορώντας να ανταπεξέλθει σε αυτό το δυσβάσταχτο χρέος και αναφώνησε «**ΕΠΤΩΧΕΥΣΑΜΕΝ**».

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η ελληνική οικονομία βελτιώθηκε κάπως όμως λόγω της εισροής μεγάλου αριθμού μεταναστών εξαιτίας της Μικρασιατικής Καταστροφής το 1922 αναγκάστηκε η κυβέρνηση να ξανά δανειστεί . Φτάνοντας στην 18 Απριλίου του **1932** με αρχηγό τον Ελευθέριο Βενιζέλο να κηρύξει στάση πληρωμών δηλ. πτώχευση.

Κατά την θητεία του Καραμανλή υπήρξε ανάπτυξη και αυστηρή συγκράτηση όσο αφορά στις δαπάνες, συμμαζεύτηκαν τα δημόσια οικονομικά και η αποπληρωμή εκείνων των δανείων ολοκληρώθηκαν τελικά το 1967. Το **2001-2007** : Αυτό το διάστημα χαρακτηρίζεται από χαμηλά επιτόκια και οι ρυθμοί μεγέθυνσης ήταν υψηλοί , έτσι το δημόσιο χρέος μπορούσε να διατηρηθεί στα ίδια επίπεδα Όταν ξέσπασε η κρίση στην Αμερική το 2006 η Ευρώπη πίστεψε ότι δεν θα την επηρεάσει αυτό. Όσο αφορά την Ελληνική Οικονομία υπήρχαν ενδείξεις για

την εξασθένηση της από το 2007 και αυτό γιατί υπήρξε σημαντική μείωση των επενδύσεων.

Την περίοδο 2007-2009 : Υποχώρηση των ευνοϊκών συνθηκών με αποτέλεσμα η πορεία του δημόσιου χρέους να καταστεί εκρηκτική.

Μεταξύ **2009-2010**¹¹: Το μέγεθος του χρέους οδήγησε στην ανάγκη για λήψη μέτρων μη βιώσιμων. Έντονη η πιθανότητα χρεοκοπίας του κράτους και έξοδο του από το ευρώ .

Κατά το **2010-2012** Δανειακές Συμβάσεις και Μνημόνια για την αποφυγή της εξόδου του κράτους από το ευρώ . Πιο συγκεκριμένα Μάιος του 2010 υπογράφηκε το πρώτο μνημόνιο . το 2011 προστέθηκαν σε αυτό συμπληρωματικά μέτρα . Μάρτιος του 2012 εμφάνιση δεύτερου μνημονίου καθώς έγινε και το πρώτο κούρεμα του χρέους .

Το **2012-2013** μετά τις εκλογές του Ιουνίου 2012 υποχωρεί κάπως το ενδεχόμενο για έξοδο από το ευρώ .

Το 2015 και πιο συγκεκριμένα 14 Αυγούστου ψηφίστηκε το 3^ο μνημόνιο καθώς η κατάσταση στην Ελλάδα ήταν κρίσιμη.

¹¹https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%87%CF%81%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82_2009-%CF%83%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1

2.1.2 Φτώχεια μετά την εκδήλωση της Οικονομικής Κρίσης

Αρχικά θα προσεγγίσουμε την έννοια της **φτώχειας** . Φτωχά θεωρούνται τα νοικοκυριά και τα άτομα τα οποία δεν διαθέτουν αρκετούς πόρους (χρηματικούς ή μη) ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν εξολοκλήρου στις απαιτήσεις και υποχρεώσεις που συνεχώς δημιουργούνται.

Η φτώχεια μπορεί να αναφέρεται¹² :

- Στην **Υλική Αποστέρηση**/ υλική μειονεξία – ανάγκη και μειονεξία σχετικά με τα αγαθά και τις υπηρεσίες.
- **Οικονομική Θέση** – χαμηλό εισόδημα – χαμηλή κοινωνική τάξη.
- **Κοινωνική Θέση** των φτωχών- περιορισμός των δικαιωμάτων και κοινωνικός αποκλεισμός.

¹² <http://socialpolicy.gr/2013/11/%CE%B7-%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%86%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82.html>

Έχουμε δύο **μοντέλα** φτώχειας :

- Την **Απόλυτη Φτώχεια** : Η οποία αφορά την κατάσταση αποστέρησης των ατόμων από τα βασικά είδη και είδη πρώτης ανάγκης όπως τροφή, στέγη , ένδυση κλπ.
- Την **Σχετική Φτώχεια** : Κατά την οποία το εισοδηματικό και βιοτικό επίπεδο των ατόμων που πλήττονται υπολείπεται κατά πολύ από τα μέσα επίπεδα της χώρας στην οποία διαμένουν. Αυτά τα άτομα δεν έχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν απόλυτα στον οικονομικό , κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο της χώρας.

Το όριο της **σχετικής φτώχειας** ορίζεται ως το 60% του ‘*Διάμεσου Εισοδήματος* ‘. Το ποσοστό της είναι ίσο με το ποσοστό των ατόμων που έχουν εισόδημα μικρότερο από το 60% του διάμεσου εισοδήματος.

Διάμεσο Εισόδημα είναι το εισόδημα του διάμεσου ατόμου , του ατόμου που βρίσκεται ακριβώς στο μέσο της εισοδηματικής κατανομής . Οι άνθρωποι που είναι πλουσιότεροι είναι ίσοι με τον αριθμό των ανθρώπων που είναι φτωχότεροι .Αυτό είναι βέβαια ένα τεχνητό όριο με το οποίο προσπαθούμε να δούμε

πόσο απέχουν οι άνθρωποι από την κατάσταση διαβίωσης του μέσου νοικοκυριού.

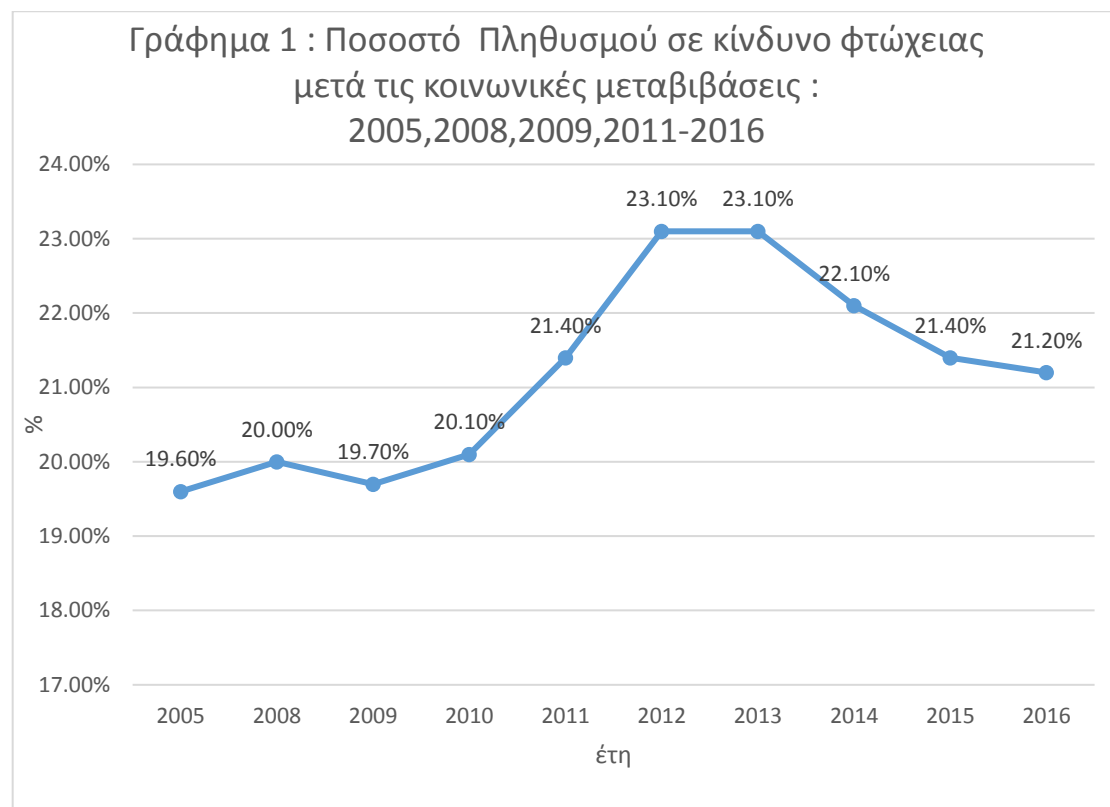
Σε μια πιο πρόσφατη μελέτη, αναλύθηκε η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα με τη χρήση του υποδείγματος «EUROMOD» και διαπιστώθηκε πως η σχετική φτώχεια στην Ελλάδα αυξήθηκε το 2013 ακόμη περισσότερο. Επίσης προέκυψε το συμπέρασμα πως, μεταξύ των ετών 2009 – 2013, τα ποσοστά φτώχειας για τους άνδρες αυξήθηκαν περισσότερο από εκείνα των γυναικών. Από τα ευρήματα επίσης της μελέτης αυτής προκύπτει ότι, οι άνεργοι είναι εκείνοι που αντιμετωπίζουν το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας, ενώ και τα ποσοστά σχετικής φτώχειας για τους νέους ηλικίας από 18 ετών έως και 29 ετών αυξήθηκαν περισσότερο από οποιασδήποτε άλλης ηλικιακής ομάδας, με την αύξηση να είναι μεγαλύτερη του 7%. Η μόνη ηλικιακή ομάδα για την οποία η σχετική φτώχεια μειώθηκε ήταν οι ηλικιωμένοι άνω των 65 ετών, μιας και οι χαμηλές συντάξεις περικόπηκαν λιγότερο από ότι οι μισθοί των εργαζόμενων. Ωστόσο, παρά το γεγονός πως φαίνεται αυτή η ηλικιακή ομάδα να επηρεάζεται λιγότερο από τη χρηματική φτώχεια, είναι πιθανόν να έχει πληγεί δυσανάλογα από μειώσεις που έχει

υποστεί στις κοινωνικές υπηρεσίες ή ακόμη και σε διάφορα σε είδος επιδόματα, όπως είναι για παράδειγμα η φαρμακευτική περίθαλψη και γενικά τα επιδόματα υγείας¹³

¹³ Μασσαγγάνης Μ., Λεβέντη Χ., (2013), «Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013», Ενημερωτικό Δελτίο Νο 5, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Διεθνών Σπουδών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παρακάτω θα δούμε το γράφημα 1¹⁴ με τα ποσοστά του πληθυσμού της Ελλάδος από το 2005,2008-2015.

Παρατηρούμε ότι ενώ από το 2005 το ποσοστό σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις βρισκόταν σε ποσοστό 19,60% υπήρξε κάποια αύξηση από το 2011 μέχρι το 2012 που έφτασε το ποσοστό 23,1% , τον επόμενο χρόνο δηλαδή το 2013 βλέπουμε να παραμένει το ποσοστό στο 23,1% ενώ μετά από το 2013 παρατηρείται μείωση του ποσοστού του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ,καταλήγοντας το 2015 στο 21,4% .

¹⁴ <http://www.statistics.gr/documents/20181/0be9db06-57ca-4735-94a7-5ace22670a9c>

2.1.3 Ευάλωτες Ομάδες

Πλέον πολλοί άνθρωποι ζουν ήδη κάτω από το όριο της ακραίας φτώχειας αυτοί οι άνθρωποι χρειάζονται στήριξη άμεσα από την πολιτεία αλλά και από τον καθένα μας ξεχωριστά. Οι δαπάνες της Ελλάδας όσο αφορά την κοινωνική πρόνοια ήταν για πολλά χρόνια στα ίδια επίπεδα με την Ευρωπαϊκή Ένωση , όμως αυτές οι δαπάνες δεν ήταν αρκετές ώστε να εξασφαλίσουν την πρέπουσα προστασία στους αδύναμους της χώρας μας.

Η οικονομική κρίση που πλήττει την χώρα μας τα τελευταία έξι χρόνια καθώς και η παρατεταμένη ύφεση έχει προκαλέσει τον φόβο των ατόμων για το μέλλον με αποτέλεσμα να πολλαπλασιαστεί το ποσοστό της υπογεννητικότητας κατατάσσοντας την χώρα μας στα κατώτατα επίπεδα.

Οι ομάδες που επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση είναι :

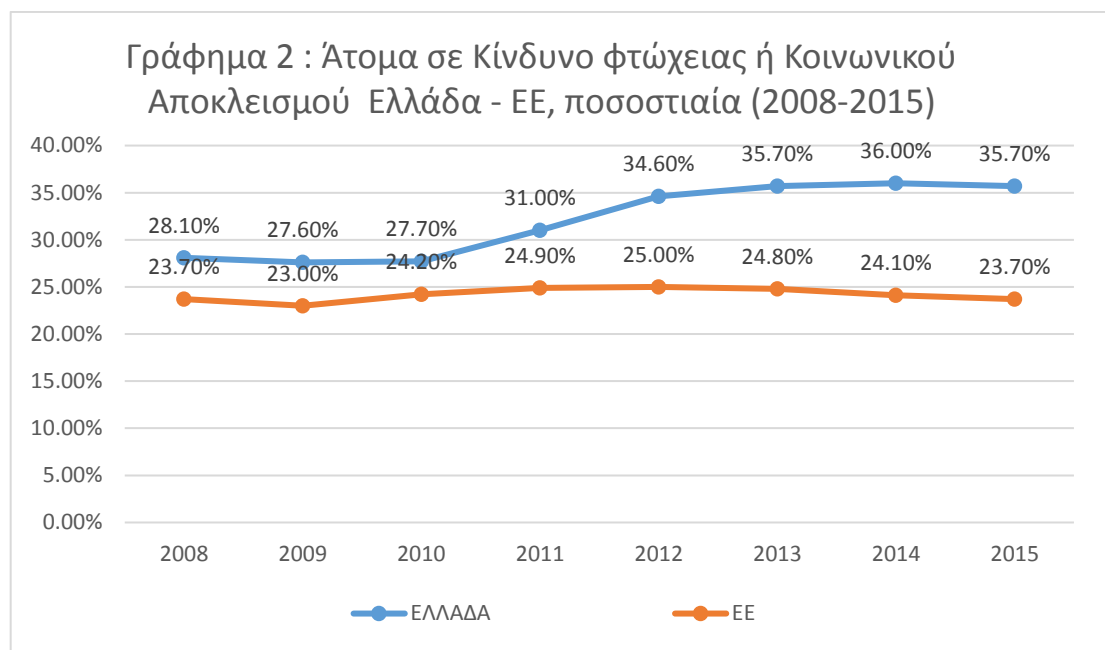
- *Άνεργοι*
- *Άτομα χαμηλής εκπαίδευσης*
- *Εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης*
- *Μονογονεϊκές οικογένειες με ένα τέκνο*
- *Νέα άτομα ηλικίας 16 έως 24 ετών*

2.2 Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα μετά την εκδήλωση της Οικονομικής Κρίσης

2.2.1 Κοινωνικός Αποκλεισμός

Αναφορικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό παρόλο που δεν είναι απόλυτα ταυτόσημος με την έννοια της φτώχειας έχει όμως σε κάποιες περιπτώσεις μια αιτιώδη σχέση με αυτήν. Ο κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζεται με φαινόμενα όπως η *περιθωριοποίηση* , η *απομόνωση* , η *αποκλίνουσα συμπεριφορά* ενώ συχνά δημιουργείται λόγω της *αδυναμίας του πολίτη για συμμετοχή στα κοινά* . Ο κοινωνικός αποκλεισμός που εκδηλώθηκε στην Ελλάδα μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, αυτό που μπορεί να επισημανθεί είναι πως μεταξύ των ετών 2010 και 2014, το ποσοστό των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, αυξήθηκε σημαντικά, από 27,7% σε 36% , ενώ κατέληξε το 2015 σε ποσοστό 35,7%. Το 2016 σημείωσε μικρή μείωση από το προηγούμενο έτος σε 35,6% .Ο κοινωνικός αποκλεισμός αυξήθηκε στην Ελλάδα σημαντικά, γεγονός φυσιολογικό, μιας και οι άνθρωποι έχουν γίνει πλέον σε σημαντικό βαθμό πιο φτωχοί, ενώ παράλληλα οι τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών δεν παρουσιάζουν ισόποση

μείωση, με τις δαπάνες να αυξάνονται, κυρίως λόγω της αυξημένης φορολογίας.

Στο Γράφημα 2 διαφαίνεται πόσο περισσότερο έχει επιδεινωθεί η κατάσταση στην Ελλάδα¹⁵ σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ είναι εμφανές πως ο κοινωνικός αντίκτυπος της κρίσης είναι πολύ πιο έκδηλος σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁵ <http://www.statistics.gr/documents/20181/0be9db06-57ca-4735-94a7-5ace22670a9c>

2.2.2 Επισιτιστική Ανασφάλεια

Μια ιδιαίτερα ανησυχητική πτυχή της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα αποτελεί και το ζήτημα της επισιτιστικής ανασφάλειας. Αποτελεί ένα από τα εμφανέστερα συμπτώματα της οικονομικής κρίσης και απασχολεί ένα σχετικά μεγάλο τμήμα του ελληνικού πληθυσμού. Στον Πίνακα 1 απεικονίζεται σε ποσοστά το τμήμα εκείνο του συνολικού πληθυσμού της χώρας, το οποίο δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να προμηθευτεί είδη διατροφής όπως είναι, το κρέας το κοτόπουλο ή το ψάρι ανά δεύτερη ημέρα και τα οποία αυτά ποσοστά, από το 2008 έως και το 2012 έχουν διπλασιαστεί

Πίνακας 1: Απουσία Οικονομικής Δυνατότητας για ένα Γεύμα με Κρέας, Κοτόπουλο, Ψάρι Κάθε Δεύτερη Ημέρα στην Ελλάδα – Ποσοστιαία επί του Συνόλου του Πληθυσμού (2008 – 2012)

<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
7,1%	7,6%	7,9%	9,2%	14,1%

Στον Πίνακα 2, παρουσιάζεται το ποσοστό των ατόμων εκείνων που βρίσκονται υπό του ορίου της φτώχειας και οι οποίοι δεν διαθέτουν την οικονομική δυνατότητα της διατροφής ενός γεύματος με κρέας, κοτόπουλο ή ψάρι κάθε δεύτερη ημέρα. Το ποσοστό αυτό έχει αυξηθεί πάρα πολύ, όπου κατά το έτος 2008, προτού εκδηλωθεί η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, το 29,74% των ατόμων δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα για ένα γεύμα το οποίο και να πληροί τις προδιαγραφές αυτές. Παρά το γεγονός πως, το ποσοστό αυτό κατά τα έτη 2009 και 2010 μειώθηκε, εντούτοις, στα επόμενα δυο (2) έτη (2011 – 2012) αυξήθηκε σημαντικά. Το 2012 σχεδόν οι μισοί από όσους δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα, δεν μπορούσαν να έχουν στη διατροφή τους κρέας, κοτόπουλο ή ψάρι κάθε δεύτερη ημέρα.

Πίνακας 2: Απουσία Οικονομικής Δυνατότητας για ένα Γεύμα με Κρέας, Κοτόπουλο, Ψάρι Κάθε Δεύτερη Ημέρα στην Ελλάδα – Ποσοστιαία επί των Φτωχών του Πληθυσμού (2008 – 2012)

<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
29,74%	24,52%	22,51%	42,32%	49,15%

Στο γράφημα 3 βλέπουμε ότι μετά το 2009 αυξάνεται το ποσοστό του πληθυσμού που αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες με αποτέλεσμα να στερείται βασικά αγαθά και υπηρεσίες¹⁶. Πιο συγκεκριμένα το 2012 ανέρχεται στο 19,50% του πληθυσμού και με συνεχόμενη αυξητική τάση καταλήγει το 2015 στο ποσοστό 22,20 του πληθυσμού . Το 2015 το ποσοστό αυτό κατανέμεται ανά φύλλο σε 22,1% για τους άντρες και 22,2% για τις γυναίκες ενώ ανά ηλικία βλέπουμε από 0-17 ετών είναι οι ηλικίες που έχουν πληγεί περισσότερο των υλικών στερήσεων με ποσοστό 25,7% .

¹⁶http://www.statistics.gr/documents/20181/2076492/elstat_infographic_living_conditions.pdf/377fc101-070d-4f16-b5b9-a37602a3ed6b

2.3 Διαφοροποίηση Καταναλωτικής Συμπεριφοράς

Η οικονομική κρίση που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα έχει μεγάλη ισχύ και οι επιπτώσεις της δυστυχώς αναμένεται να συνεχισθούν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Η **μείωση των μισθών των εργαζομένων και των συντάξεων των συνταξιούχων**, σε συνδυασμό με την **αύξηση της ανεργίας**, διαμορφώνουν μια πολύ δεινή πραγματικότητα για τα άτομα και την καταναλωτική συμπεριφορά που διαθέτουν. Με τον όρο καταναλωτική συμπεριφορά προσδιορίζεται ο τρόπος έκφρασης και δράσης ενός ατόμου, σε μια κατάσταση αγοράς, η οποία όμως είναι εφικτό να παρατηρηθεί ή ακόμη και να καταγραφεί. Μελετώντας το αναλυτικό μοντέλο της συμπεριφοράς ενός αγοραστή – καταναλωτή, είναι αυτό στο οποίο περιγράφεται λεπτομερώς πως, τα ερεθίσματα που μπορεί να επιδέχεται αφορούν αρχικά το **προϊόν**, την **τιμή**, τον **τόπο αγοράς** και την **προώθησή του**. Τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα από την άλλη πλευρά συνήθως προέρχονται από τις βασικότερες δυνάμεις και τα γεγονότα που επικρατούν στο περιβάλλον του αγοραστή – καταναλωτή, όπως είναι η οικονομική κατάσταση, η τεχνολογική εξέλιξη, αλλά και τα πολιτικά γεγονότα¹⁷

¹⁷ Ι.Ο.Β.Ε., (2011), «Η Ελληνική Οικονομία», Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Αριθμός Τεύχους 64, Ιούλιος

Ως προς τη διαδικασία που μπορεί να ακολουθείται για την αγορά ενός αγαθού, αυτή έχει αλυσιδωτό χαρακτήρα. Αρχικά ο αγοραστής – καταναλωτής διαπιστώνει την ανάγκη την οποία και θα πρέπει να ικανοποιήσει, αναζητώντας ακριβώς τα αγαθά που θα την ικανοποιήσουν. Σε δεύτερο στάδιο, πραγματοποιείται η συλλογή όλων των απαραίτητων εκείνων πληροφοριών σχετικά με τους διάφορους τύπους των προϊόντων αλλά και των επιχειρήσεων που τα προσφέρουν. Στο συγκεκριμένο αυτό επίπεδο, ο καταναλωτής επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, αλλά και από τον κοινωνικό του περίγυρο. Στη συνέχεια, ο αγοραστής – καταναλωτής ερευνά τις αγορές από τις οποίες έχει τη δυνατότητα να προμηθευτεί τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που επιθυμεί και να συγκρίνει τις τιμές αγοράς. Τέλος, κατόπιν αξιολόγησης των διαφόρων εναλλακτικών δυνατοτήτων που υπάρχουν, ο καταναλωτής προβαίνει στην επιλογή του προϊόντος ή της υπηρεσίας που επιθυμεί, σύμφωνα με τον τύπο, τη μάρκα, την ποσότητα, αλλά και τον καταλληλότερο χρόνο αγοράς¹⁸

Σχετικά με τη θεωρία της συμπεριφοράς των καταναλωτών, σημειώνεται πως αυτή στηρίζεται κυρίως στη θεμελιώδη αρχή πως τα άτομα ενεργούν με τρόπο ορθολογικό, προσπαθώντας να

¹⁸ Μάλλιαρης Π., (1990), «Εισαγωγή στο Marketing», Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα

καταναείμουν το εισόδημά τους στην αγορά των αγαθών και των υπηρεσιών με τρόπο που θα τους αποφέρει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ικανοποίηση και χρησιμότητα. Τα προβλήματα των καταναλωτών εντοπίζονται στην υιοθέτηση του βέλτιστου δυνατού συνδυασμού αγαθών και υπηρεσιών, τα οποία και θα μπορούν να αποκτήσουν, σύμφωνα πάντοτε με το διαθέσιμο εισόδημά τους. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος για τον οποίο ως βασική και πρωτεύουσα ενέργεια θεωρείται η κατάταξη των αγαθών ανάλογα με τις προτιμήσεις των καταναλωτών. Εντούτοις, η καταναλωτική συμπεριφορά των Ελλήνων σχετικά με την προμήθεια των αγαθών πρώτης ανάγκης, διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από την αντίστοιχη συμπεριφορά που αναπτύσσουν οι ευρωπαϊοί καταναλωτές. Μέχρι πριν από την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, οι Έλληνες καταναλωτές διακρίνονταν από μια αυθόρμητη καταναλωτική συμπεριφορά, επιλέγοντας τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που αγόραζαν, έχοντας ως βασική τους παράμετρο την εξυπηρέτηση των άμεσων και καθημερινών τους αναγκών. Όμως, η ορθολογική καταναλωτική συμπεριφορά στηρίζεται στη σύγκριση και στην αξιολόγηση ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, προτού αυτά αποκτηθούν, με τα αίτια για την υιοθέτηση μιας τέτοιας «ανώριμης» συμπεριφοράς από την πλευρά των Ελλήνων καταναλωτών να αποδίδεται στην έλλειψη κουλτούρας, κατάλληλης παιδείας, αλλά και στον έντονο χαρακτήρα τους

Εντούτοις, η οικονομική κρίση που ξέσπασε αποτέλεσε τον σημαντικότερο λόγο ως προς τη σημαντική τροποποίηση και μεταβολή της καταναλωτικής συμπεριφοράς των Ελλήνων, παρά το γεγονός πως τέτοιου είδους μεταβολές είναι ορατές κάθε φορά σε κάθε περιοχή, στην οποία και υπάρχει κάποια σημαντική οικονομική κρίση. Άλλοι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους και πραγματοποιείται η προσαρμογή στις οικονομικές πιέσεις είναι η μείωση των δαπανών για εμπορεύματα μικρής ηθικής αξίας, ή η πώληση μη αποδοτικών περιουσιακών στοιχείων, η εγκατάλειψη του σχολικού περιβάλλοντος, η μετανάστευση, ο δανεισμός και η αγορά επί πιστώσει, η πώληση παραγωγικών περιουσιακών στοιχείων, κλπ

2.4 Διαφοροποίηση Διατροφικών Συνηθειών

Ένας εκ των σημαντικότερων παραγόντων που διαμορφώνουν το μίγμα των προϊόντων και κυρίως των τροφίμων που θα καταναλωθούν, αποτελεί και το διαθέσιμο εισόδημα των ατόμων. Το διαθέσιμο εισόδημα, που επηρεάζει τα είδη των τροφίμων προς αγορά, είναι και εκείνο που προσδιορίζει και τις διατροφικές συνήθειες που έχουν αποκτήσει οι Έλληνες. Η οικονομική ένδεια που βιώνει τα τελευταία έτη η χώρα έχουν οδηγήσει τους καταναλωτές στην αντικατάσταση των θρεπτικών, αλλά

κοστοβόρων προϊόντων με λιγότερο ακριβά, τα οποία έχουν όμως υψηλότερη θερμιδική αξία. Προτιμούνται τα χαμηλότερου κόστους προϊόντα έναντι των σπιτικών τροφίμων και αυτός είναι και ένας αρκετά σημαντικός λόγος για τον οποίο και οι εταιρείες που χαρακτηρίζονται με τον τίτλο «ταχυφαγεία», παρουσιάζουν μια πολύ μεγάλη αύξηση στις πωλήσεις τους. Βασικό χαρακτηριστικό είναι πως, τα άτομα με υψηλότερη κατανάλωση λίπους και γλυκών, έχουν μεγαλύτερο κόστος (5,9€/ημέρα), σε σχέση με εκείνα που έχουν χαμηλότερη (4,37€/ημέρα). Εντούτοις, αυτό το υψηλότερο κόστος διατροφής αντισταθμίστηκε από το διπλασιασμό της ενεργειακής πρόληψης. Επίσης, άτομα με υψηλή κατανάλωση φρούτων και λαχανικών παρουσιάζουν υψηλότερο κόστος διατροφής (5,8€/ημέρα), σε σχέση με τα άτομα που έχουν χαμηλότερη κατανάλωση (4,30€/ημέρα). Διαφαίνεται πως το λίπος και η ζάχαρη συνδέονται με το χαμηλότερο κόστος, σε αντίθεση με την υψηλή κατανάλωση λαχανικών και φρούτων, τα οποία και συνδέονται με το υψηλότερο κόστος ενέργειας¹⁹.

Πέραν της τάσης αυτής για πιο φθηνά και χαμηλότερης ποιότητας και λιγότερο προτεινόμενα προϊόντα κατά τη διάρκεια

¹⁹ Επιστημονική Ομάδα «Διατροφή», (2010), «Πόσο έχουν επηρεάσει οι οικονομικές συνθήκες τη διατροφή και τον τρόπο ζωής των Ελλήνων – μια πρώτη ματιά» (www.diatrofi.gr/index.php?module=articles&position=center&Articled=3274&CategoryId=196)

της οικονομικής κρίσης, παρουσιάζεται και μια μειωμένη ποικιλομορφία, χαμηλότερη πρόσληψη θρεπτικών ουσιών και αυξημένη ανισότητα, ως προς τα τρόφιμα οικιακής χρήσης. Όσο η κατάσταση αυτή της κρίσης επιδεινώνεται, κυρίως οι γυναίκες ενήλικες δίνουν προτεραιότητα στη σίτιση των παιδιών, ενώ παρουσιάζεται και μια μείωση στο μέγεθος και στον αριθμό των γευμάτων. Επιπρόσθετα, στον αγροτικό πληθυσμό υπάρχει και μια αυξημένη κατανάλωση άγριων τροφίμων, ανώριμων καλλιεργειών και αποθεματικών σπόρων. Παράλληλα με την οικονομική κρίση και υπό την πίεση του άγχους που προκύπτει από αυτή, έχει παρατηρηθεί και μια υψηλότερη κατανάλωση «σνακ», από ότι συνήθως συνηθιζόταν. Είναι αυξημένη η κατανάλωση σε γλυκά και σοκολάτα, καθώς και σε αλμυρά «σνακ», ενώ μειώνεται η κατανάλωση των ψαριών και του κρέατος. Ειδικά για τα ψάρια, η κατανάλωση κατεψυγμένων ειδών εμφανίζεται εξαιρετικά υψηλή, με τις πωλήσεις των εταιρειών τέτοιων προϊόντων να έχουν μεγαλύτερες πωλήσεις.

2.5 Υποβάθμιση Βιοτικού Επιπέδου

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα ενίσχυσε σημαντικά την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της, με τους πλέον σημαντικούς παράγοντες της μείωσης αυτής να είναι, η **ελάττωση του εισοδήματος**, ο **δανεισμός**, η **ελλιπής κοινωνική προστασία** και ο **πληθωρισμός**. Οι Έλληνες καταναλωτές, όπως και η πλειοψηφία των κατοίκων που βρίσκονται σε ανεπτυγμένες κοινωνίες, προσέφυγαν στη χρήση δανεικών χρημάτων, προκειμένου να αγοράσουν τα διάφορα αγαθά ή τις υπηρεσίες που χρειάζονται, από τη στιγμή που το διαθέσιμο εισόδημά τους δεν επαρκεί. Έχουν προσδοκίες περί μελλοντικής αύξησης του εισοδήματός τους και εξαιτίας αυτών πιστεύουν πως το όποιο δάνειο συνάψουν θα μπορούν να το αποπληρώσουν. Εντούτοις, λόγω της ελλιπούς πληροφόρησης, της αδυναμίας μιας αντικειμενικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, αλλά και των πραγματικών τους αναγκών, όλα τα ανωτέρω συνδράμουν και καταλήγουν στη μη καταβολή των δανειακών υποχρεώσεων. Παράλληλα, ο μεγάλος δανεισμός και η υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών, που σχετίζονται κατά κύριο λόγο με **χαμηλά εισοδήματα**, αποτελεί και ένα πολύ μεγάλο κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα.

Ο πλέον σημαντικός παράγοντας που επηρέασε την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και κατά συνέπεια και την ίδια την κατανάλωση είναι η συνεχής **μείωση των μισθών και των συντάξεων**, που οδήγησε στην ελάττωση της αγοραστικής ικανότητας των νοικοκυριών. Τέλος, το βιοτικό επίπεδο των πολιτών της Ελλάδος χαρακτηρίζεται και από τη συνεχή υποβάθμισή του, εξαιτίας των **οικονομικών μέτρων** που έλαβαν οι **διάφορες κρατικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν**. Ένας ακόμη παράγοντας που συνέβαλε στην εντυπωσιακή μείωση της αγοραστικής κίνησης στην Ελλάδα είναι και η **υπέρμετρη αύξηση της ανεργίας**, σε όλα τα κοινωνικά επίπεδα και σε όλα τα ηλικιακή στάδια.

Κεφάλαιο 3^ο : Ανεργία και Επίπεδο Διαβίωσης στην Ελλάδα

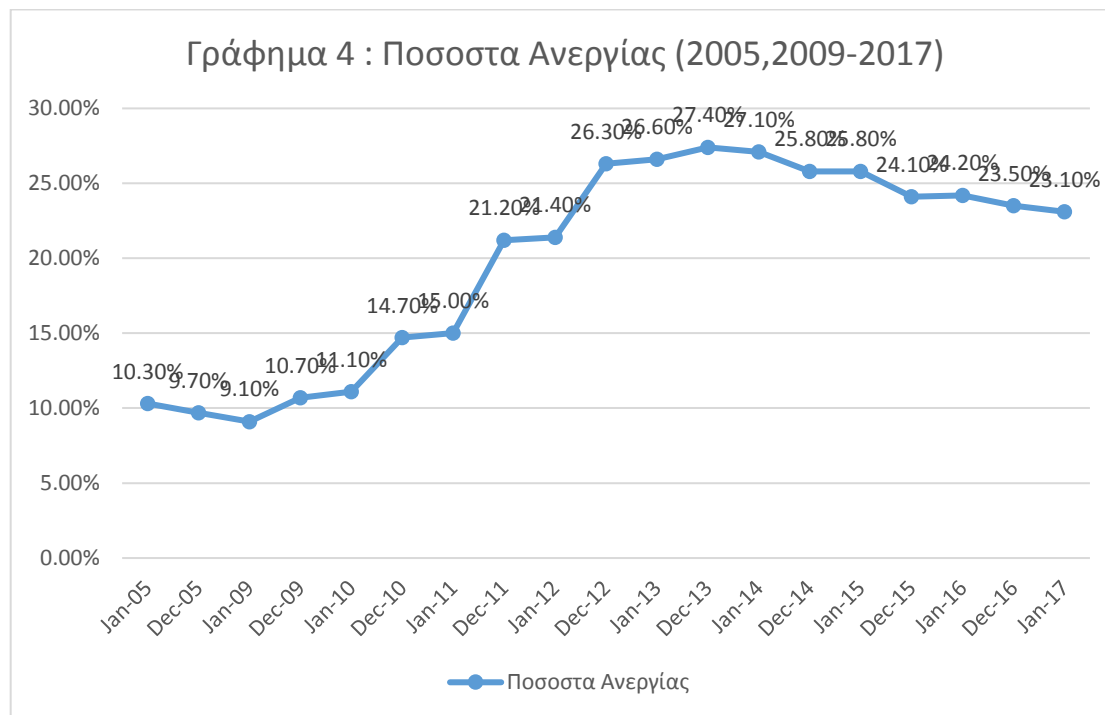
3.1 Παρούσα Κατάσταση

Η εφαρμογή των προγραμμάτων λιτότητας, αλλά και ο μακροοικονομικός μετασχηματισμός που συντελείται στην ελληνική οικονομία, ασκούν σημαντική επίδραση στη δομή της αγοράς εργασίας, αλλά και των συνθηκών διαβίωσης των ευρύτερων κοινωνικών ομάδων. κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2015, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα έφτασε στο 24,5%, το οποίο αποτέλεσε και το υψηλότερο μεταξύ των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο γράφημα 4 αποτυπώνεται ο ρυθμός της ανεργίας στην αρχή και στο τέλος κάθε έτους²⁰ από το 2005, 2009 έως και τις αρχές του 2017. Παρατηρούμε ότι από τα τέλη του 2010 έως τις αρχές του 2013 μια συνεχόμενη αύξηση σε σχέση με τα προηγούμενα έτη στα ποσοστά φτάνοντας από 10,7% τον Δεκέμβρη του 2009

²⁰ <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO02/->

στο 27,4% τον Δεκέμβρη του 2013, καταλήγοντας τον Ιανουάριο του 2017 στο ποσοστό 23,1% .

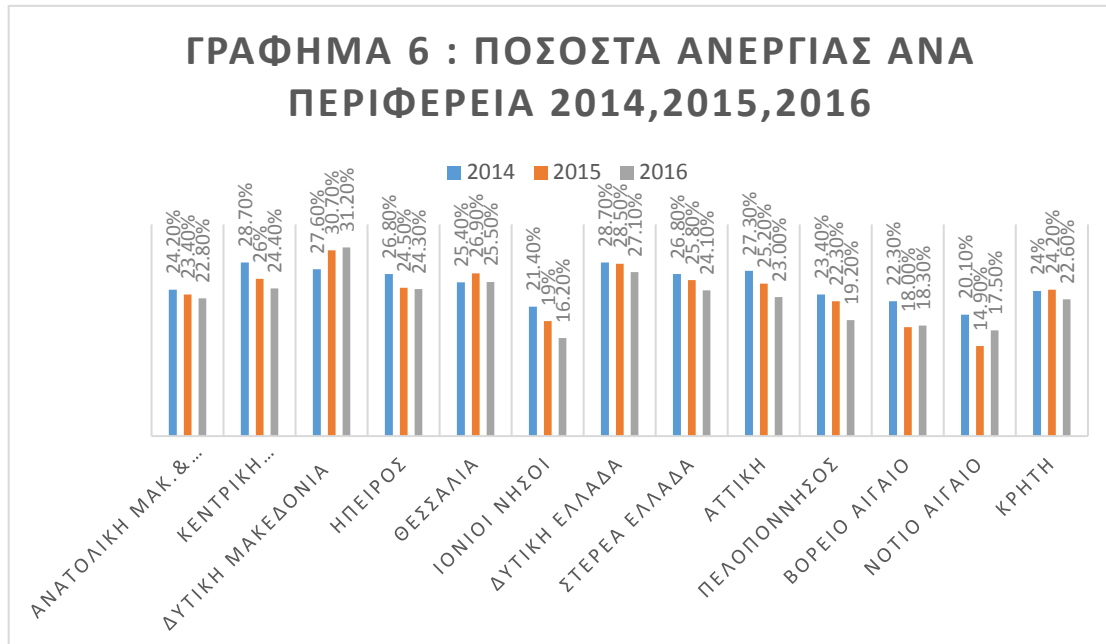
Με βάση την Ηλικίες των ατόμων το 2016 το ποσοστό ανεργίας από 15-24 ετών ανέρχεται στο ποσοστό 51,4% παραμένει δηλαδή υψηλό σε σχέση με το προηγούμενο έτος που ήταν 51,8%. Στην ηλικιακή ομάδα 25-34 ετών η ανεργία μειώθηκε στο ποσοστό 31,6% σε σχέση με το έτος 2015 που ήταν 32,9% . Στην ηλικιακή κατηγορία 35-44 ετών έφτασε στο 21,4% από 22,4% που ήταν ένα χρόνο πριν. Από 45-54 ετών παρατηρείται μείωση στο 19,6% από 20,9% που ήταν το 2015. Στα άτομα που βρίσκονται σε ηλικίες κοντά στη συνταξιοδότηση παρατηρήθηκε αύξηση στα ποσοστά ανεργίας. Πιο συγκεκριμένα από 55-64 ετών ανήλθε

στο 19,3% από 18,2% τον προηγούμενο χρόνο ενώ από 65-74 ετών αυξήθηκε στο 12% από 10,4% ένα χρόνο πριν. Τα ποσοστά για το 2016 απεικονίζονται στο Γράφημα 5 ²¹

²¹ <http://www.kathimerini.gr/859458/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/ay3hsh-toy-posostoy-anagerias-stis-hlikies--anw-twn-55-etwn>

Στο γράφημα 6 απεικονίζεται η ανεργία πως διαμορφώθηκε ανά περιφέρεια ²² μεταξύ των ετών 2014-2016 . Το μεγαλύτερο ποσοστό το παρουσιάζει η Δυτική Μακεδονία το έτος 2015 σε ποσοστό 30,7% αλλά και για το 2016 η Δυτική Μακεδονία παρουσιάζει το μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ των περιφερειών φτάνοντας το ποσοστό 31,20% .Μετά ακολουθεί η Δυτική Ελλάδα με ποσοστό 27,10% .Ενώ το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας για το 2016 έχει η περιφέρεια των Ιονίων Νήσων με ποσοστό 16,20%

²² <http://www.statistics.gr/documents/20181/007b1bab-7cad-4df3-81f1-5b18c76770ce>

3.2 Η Ανεργία και οι Επιδράσεις της

3.2.1 Βασικές Τάσεις

Αναφορικά με την επίδραση της ανεργίας στην ανάπτυξη των χωρών σε διεθνές επίπεδο, το οποίο και έχει άμεσες επιδράσεις στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, παρατηρούνται τρεις (3) διακριτές τάσεις :

Η **πρώτη τάση** αφορά τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, με ορισμένες μόνο χώρες, όπως είναι η Κίνα, η Βραζιλία και η Ινδία να αναπτύσσονται.

Η **δεύτερη τάση** σχετίζεται με τον περιορισμό στο παγκόσμιο εμπόριο, ο οποίος ως φαινόμενο έχει αρχίσει να πιέζει τις μεγάλες εξαγωγικές οικονομίες, όπως είναι αυτές της Γερμανίας, της Ιαπωνίας και της Κίνας, ώστε να τονώσουν την εγχώρια ζήτησή τους.

Η **τρίτη και τελευταία τάση** αφορά στη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης, η οποία και εξακολουθεί να εντείνεται, παράλληλα με τη μείωση του δανεισμού, αλλά και με την αυξανόμενη αποταμίευση των υπερχρεωμένων νοικοκυριών στο δυτικό κόσμο.

Λαμβάνοντας υπόψιν τις τρεις (3) αυτές τάσεις και παράλληλα, με τους δείκτες της ανεργίας στην Ελλάδα, κυρίως της μακροπρόθεσμής, σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, δεν θεωρείται και

ιδιαίτερα εφικτό όπως και αισιόδοξο το σενάριο περί ανάκαμψης και **ανάπτυξης**. Η κατανάλωση στη χώρα θα πρέπει να συνδυαστεί με την έξοδο από την οικονομική κρίση και με την ανάσχεση αυτής της υφεσιακής δυναμικής, που λαμβάνει πλέον έναν πιο μόνιμο χαρακτήρα.

3.2.2 Χαρακτηριστικά Της Ανεργίας

Τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα, από τα οποία και διακρίνεται το φαινόμενο της ανεργίας στην Ελλάδα, την τρέχουσα περίοδο, είναι τα ακόλουθα:

1. Το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας στην Ελλάδα, το οποίο δημιουργεί πολλαπλές αρνητικές επιπτώσεις στους άνεργους και αβεβαιότητα στους εργαζομένους
2. Η εντεινόμενη τάση του ποσοστού ανεργίας να μην καταγράφει πλήρως την κατάσταση και τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Αυτό συμβαίνει διότι, ένα σημαντικό και αυξανόμενο τμήμα του εργατικού δυναμικού, παρά το γεγονός ότι επιθυμεί να εργαστεί, έχει απογοητευτεί σε σημαντικό βαθμό με αποτέλεσμα, να μην αναζητεί πλέον ενεργά εργασία.

3. Τόσο το υψηλό ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας όσο και η γενικότερη υπό – αξιοποίηση της εργασίας, αποτελούν πανευρωπαϊκές τάσεις με σοβαρότατες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες.
4. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας, και κυρίως το υψηλό ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας, καθώς και η αύξηση της μερικής απασχόλησης και των άτυπων μορφών εργασίας έχουν αυξήσει εξαιρετικά τον κίνδυνο της ανεργίας αλλά και το ρίσκο της φτώχειας και της υλικής αποστέρησης σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Το φαινόμενο των εργαζόμενων φτωχών αποτελεί σαφή ένδειξη της έκτασης και της έντασης της τρέχουσας κρίσης και καθιστά απόλυτη προτεραιότητα την ενίσχυση των πολιτικών απασχόλησης, της κοινωνικής πολιτικής και της οικοδόμησης ενός βιώσιμου δικτύου κοινωνικής προστασίας.

3.3 Μετανάστευση των Νέων

Μια σοβαρή επίπτωση της Οικονομικής Κρίσης είναι η διαρροή μεγάλου αριθμού μορφωμένων ή λιγότερο μορφωμένων Ελλήνων προς χώρες του εξωτερικού. Τα τελευταία 100 χρόνια έχουν παρατηρηθεί **τρία κύματα μετανάστευσης**²³.

Πρώτο κύμα μετανάστευσης το 1903 έως το 1917 με προορισμό ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδά, Βραζιλία, ΝΑ Αφρική. Οι ηλικίες 15-44 ετών οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν άντρες, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, απασχολήθηκαν στις χώρες προορισμού ως υπηρέτες και εργάτες.

Δεύτερο κύμα μετανάστευσης το 1960 έως το 1972 με προορισμό Γερμανία, Βέλγιο. Οι ηλικίες κυμαίνονταν από 20-34 ετών. Απασχολήθηκαν ως βιομηχανικοί εργάτες. Αυτή η μαζική μετανάστευση ήταν η μόνη από τις τρεις που δεν οφειλόταν σε οικονομικούς λόγους αλλά σε πολιτικούς. (δικτατορία)

Τρίτο κύμα μετανάστευσης από το 2008 μέχρι και σήμερα με προορισμό Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο. Από το 2008 μέχρι και σήμερα έφυγαν από την χώρα 427.000 Έλληνες ηλικίας από 15-46 ετών οι οποίοι ήταν μορφωμένοι και με επαγγελματική εμπειρία. Το 2013 παρατηρήθηκε τριπλασιασμός

²³ <http://www.iefimerida.gr/news/275836/i-krisi-edioxe-sto-exoteriko-miso-ekat-ellines-neoys-epistimones>

του μέσου όρου σε σχέση με το 2008 , το φαινόμενο συνεχίστηκε με σε μεγάλο βαθμό και το 2014 καθώς οξύνθηκε περισσότερο στις αρχές του 2015.

3.4 Εισόδημα & Δαπάνες Νοικοκυριών

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη σε έναν αριθμό νοικοκυριών στην Ελλάδα, ως προς τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο εισόδημα, στις δαπάνες των νοικοκυριών, και στη στάση των πολιτών σχετικά με την διαβίωση της καθημερινής ζωής, προέκυψαν μια σειρά από διάφορα συμπεράσματα, τα οποία και είχαν ως ακολούθως²⁴:

- Το 50% σχεδόν του πληθυσμού της Ελλάδος δεν έχει τη δυνατότητα της κάλυψης των φορολογικών του υποχρεώσεων, ενώ είναι και δανειολήπτης κεφαλαίου το οποίο δεν μπορεί να αποπληρώσει. Το ίδιο ποσοστό ατόμων επίσης, αγοράζει αγαθά πρώτης ανάγκης χαμηλότερης ποιότητας, ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στις διάφορες υποχρεώσεις.
- Σε ποσοστό 93,1% των νοικοκυριών της Ελλάδος, οι εργαζόμενοι έχουν υποστεί μειώσεις, μικρές ή

²⁴ <http://www.gsevee.gr/meletes/249-2013-02-07-09-33-09>

μεγάλες στα εισοδήματά τους, από το 2008 έως και το 2014.

- Σε ποσοστό 40% των ελληνικών νοικοκυριών, διαθέτουν ένα τουλάχιστον άτομο υπό καθεστώς ανεργίας
- Το 70 % των νοικοκυριών έχει προβεί σε σημαντικές περικοπές στις δαπάνες ειδών διατροφής, ενώ το 92% εξ αυτών, έχει περιορίσει τις δαπάνες για ένδυση και υπόδηση.
- Το 90% των ερωτηθέντων έχει κάνει δραστικές περικοπές σε δαπάνες που αφορούν εστιατόρια, καφέ, σινεμά, ταξίδια και αρτοποιεία
- Το 50% των ελληνικών νοικοκυριών, αντιμετωπίζει πολύ σοβαρές οικονομικές δυσκολίες μιας και για την κάλυψη των βασικών υποχρεώσεων υποχρεώθηκε να κάνει χρήση πόρων από πηγές πέραν του τρέχοντος εισοδήματος τους, όπως είναι οι πιστωτικές κάρτες, αλλά και ο δανεισμός από οικεία πρόσωπα.
- Το 40% των νοικοκυριών, ως συνέπεια της μείωσης των εισοδημάτων τους, έχουν καθυστερημένες οφειλές προς τις εταιρείες παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (ηλεκτρικό ρεύμα, ύδρευση).
- Τέλος, πολύ σημαντική είναι και η τάση συρρίκνωσης των εσόδων των νοικοκυριών από διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες, με μόλις το 13% εξ

αυτών να δηλώνει ως κύρια πηγή εισοδήματος κάποια επαγγελματική δραστηριότητα.

3.5 Ανεργία και Ψυχική Υγεία

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα έγιναν πολλές μελέτες οι οποίες και αποτύπωσαν τη σχέση που έχει η κατάσταση αυτή και κυρίως η μείωση της απασχόλησης, με την ψυχική υγεία των κατοίκων. Μελετήθηκε η πιθανή ύπαρξη συνάφειας ανάμεσα στην ανεργία και στο μέσο εισόδημα που είχαν οι Έλληνες τα τελευταία είκοσι (20) έτη, λαμβάνοντας υπόψιν παραμέτρους όπως είναι η **εισαγωγή σε μια ψυχιατρική κλινική, οι επισκέψεις σε εξωτερικά ιατρεία και επείγοντα ψυχιατρικών κλινικών, οι αυτοκτονίες, οι ανθρωποκτονίες, η θνησιμότητα, καθώς επίσης και τα διαζύγια**. Πιο συγκεκριμένα διαπιστώθηκε πως υπάρχει μια αρκετά θετική συσχέτιση ανάμεσα στην ανεργία και στο μέσο εισόδημα, με την επισκεψιμότητα στα εξωτερικά ιατρεία και στα επείγοντα των νοσοκομείων. Η μεταβλητή της επισκεψιμότητας επηρεάζει διαφορετικά τμήματα του πληθυσμού και πιθανότατα αντανακλά και την επίδραση διαφορετικών αιτιών που ωθούν τα άτομα στη χρήση των συγκεκριμένων υπηρεσιών.

Παράλληλα, ένα χαμηλότερο μέσο εισόδημα συσχετίζεται και με υψηλότερο ποσοστό ατόμων που εξυπηρετούνται στα επείγοντα περιστατικά, ενώ και η αύξηση των αυτοκτονιών σχετίζεται με χαμηλότερο μέσο εισόδημα. Ακόμη, υψηλότερο μέσο εισόδημα σχετίζεται με λιγότερους θανάτους σε άτομα ηλικίας 15 – 70 ετών, με το πλέον σημαντικό συμπέρασμα να είναι η ύπαρξη θετικής συσχέτισης της ανεργίας με τον αριθμό των ανθρωποκτονιών. Τα άτομα που αντιμετωπίζουν αρκετές έως πολλές οικονομικές δυσκολίες, ανεξάρτητα από το ύψος του εισοδήματός τους, έχουν πολλαπλάσιες πιθανότητες να εμφανίσουν μια σοβαρή ψυχοπαθολογία, συγκριτικά με τα άτομα που δεν αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες. Συγκεκριμένα, τα άτομα χωρίς οικονομικά προβλήματα εμφανίζουν συχνότητα σοβαρής ψυχιατρικής συμπτωματολογίας, σε ένα ποσοστό περίπου 3% και κατάθλιψη σε ένα ποσοστό 1%, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά στα άτομα με πολλές οικονομικές δυσκολίες είναι 22% και 12% αντίστοιχα. Αναφορικά με την απασχόληση, τη μικρότερη συχνότητα σοβαρής ψυχοπαθολογίας έχουν όσοι εργάζονται, με κάθε μορφή απασχόλησης, με τους ανέργους να έχουν σχεδόν διπλάσια πιθανότητα να εμφανίσουν μια σοβαρή ψυχοπαθολογία, ακόμη και όταν λαμβάνονται υπόψιν παράγοντες όπως είναι το εισόδημα.

Μια ακόμη έρευνα αφορούσε την οικονομική κρίση και την εμφάνιση φαινομένων κατάθλιψης, τα οποία από την έναρξη της κρίσης εντάθηκαν, με αποτέλεσμα πολλοί εξ αυτών να παρουσιάζουν υπερένταση και τεντωμένα νεύρα, καθώς επίσης και καταχρήσεις αλκοόλ ή άλλων ουσιών. Το άγχος επιβαρύνει κυρίως τους εργαζομένους, ως βασική συνέπεια της έλλειψης ασφάλειας και της αβεβαιότητας που υπάρχει. Τέλος, σημειώνεται και η επίπτωση της οικονομικής κρίσης στην ψυχική υγεία των επαγγελματιών υγείας, με τις μειώσεις των δαπανών σε μισθούς και στα λειτουργικά έξοδα των νοσοκομείων, λόγω κρατικών περικοπών να οδηγούν στην πτώση της ποιότητας των υποδομών και υπηρεσιών. Η κατάσταση αυτή, σε ένα περιβάλλον με έντονες επαγγελματικές απαιτήσεις, προκαλεί την πτώση του ηθικού και την επαγγελματική εξουθένωση του προσωπικού²⁵.

²⁵ Γιωτάκος Ο, Καράμπελας Δ, Καυκάς Α. (2011), «Επίπτωση της οικονομικής κρίσης στην ψυχική υγεία στην Ελλάδα», Ψυχιατρική

Κεφάλαιο 4^ο : Συμπεράσματα

Η ανεργία αποτελεί ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα μας κυρίως τα τελευταία χρόνια και πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα. Η αντιμετώπιση της θα πρέπει να γίνει τόσο σε κοινωνικό επίπεδο όσο και σε ιδιωτικό. Με βάση όλα τα παραπάνω που αναφέρθηκαν στην παρούσα εργασία προκύπτουν τα παρακάτω συμπεράσματα :

- 1) Τα ποσοστά του πληθυσμού που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις για το έτος 2015 ήταν 21,40% με τα μεγαλύτερα ποσοστά να σημειώνονται τα έτη μεταξύ 2012-2013 σε ποσοστό 23,10%
- 2) Οι ομάδες του πληθυσμού που επλήγησαν περισσότερο από την ανεργία είναι οι άνεργοι , τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση που δεν έχουν κάποιο τίτλο στο ενεργητικό τους, οι εργαζόμενοι που απασχολούνται με μερική απασχόληση , οι μονογονεϊκές οικογένειες που έχουν ένα τέκνο καθώς και τα νέα άτομα που βρίσκονται σε ηλικίες από 16-24 ετών.
- 3) Τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σχέση με την ΕΕ είναι μεγαλύτερο κατά

12 ποσοστιαίες μονάδες και πιο συγκεκριμένα η Ελλάδα με ποσοστό 35,70% και η ΕΕ 23,70%

- 4) Η ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού που στερείται υλικά αγαθά λόγω οικονομικής αδυναμίας φτάνει το 2015 σε ποσοστό 22,20% σε σχέση με το 2009 που ήταν στο 11% .
- 5) Η οικονομική αδυναμία είχε ως αποτέλεσμα από την πλευρά των καταναλωτών την αντικατάσταση των θρεπτικών τροφών που έχουν υψηλότερη τιμή αλλά καλύτερη θερμιδική αξία με λιγότερα ακριβά. Προτιμούνται τα χαμηλότερου κόστους προϊόντα από τα σπιτικά τρόφιμα και αυτός είναι και ο λόγος που σε περίοδο οικονομικής κρίσης παρατηρείται σε επιχειρήσεις εστίασης γρήγορου φαγητού μεγάλες πωλήσεις.
- 6) Η οικονομική κρίση ενίσχυσε σε μεγάλο βαθμό την υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου με τους κυριότερους λόγους να είναι η μείωση των εισοδημάτων , ο δανεισμός και ο πληθωρισμός.
- 7) Το ποσοστό ανεργίας που σημείωσε η χώρα μας κατά τον Δεκέμβρη του 2015 ήταν 24,1% Ενώ τον πρώτο μήνα του έτους 2017 έφτασε σε ποσοστό 23,1% .
- 8) Σχετικά με τα ποσοστά ανεργίας ανά ηλικιακή ομάδα παρατηρείται στις ηλικίες 15-24 τα μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με τις υπόλοιπες ηλικίες ,51,40% .

- 9) Όσο αφορά την ανεργία στις Περιφέρειες της Ελλάδας μεγαλύτερα ποσοστά σημειώνουν οι περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας με 31,20% και ακολουθεί η Δυτική Ελλάδα με 27,10% για το έτος 2016 .
- 10) Τα νέα άτομα στην Ελλάδα δεν μπορούν να βρουν εργασία και αποφασίζουν να μετακομίσουν στο εξωτερικό, ενώ από την άλλη πλευρά, όσοι παραμένουν στη χώρα στην πλειοψηφία τους απασχολούνται λαμβάνοντας πολύ χαμηλούς μισθούς ή ακόμη μπορεί να είναι ενταγμένοι σε κάποιο προγράμματα «μαθητείας» και πρακτικής άσκησης. Αυτά έχουν ως αποτέλεσμα την εξάλειψη της ανεξαρτησίας τους και την πλήρη σχεδόν οικονομική εξάρτηση από τους γονείς τους.
- 11) Το 50% των Ελλήνων δεν μπορούν να αποπληρώσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις ενώ άνω το 93,10% των νοικοκυριών της Ελλάδος έχουν υποστεί μειώσεις μικρές είτε μεγάλες στα εισοδήματά τους.
- 12) Ως προς την ψυχική υγεία των ατόμων, υπάρχει μια ισχυρή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην ανεργία και στο μέσο εισόδημα, με την επισκεψιμότητα στα εξωτερικά ιατρεία και στα επείγοντα των νοσοκομείων. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που έχουν πολλές οικονομικές δυσκολίες, ανεξάρτητα από το ύψος του εισοδήματός τους, παρουσιάζουν πολλαπλάσιες πιθανότητες να

εμφανίσουν μια σοβαρή ψυχοπαθολογία, συγκριτικά με τα άτομα που δεν αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

- 1) Μαρκάκη Μ., Μπελεγρή – Ρομπόλη Α., Κρητικίδης, Γ., (2014), «Η Οικονομική Κρίση η Αγοράς Εργασίας και οι Επιπτώσεις στην Παραγωγή: η Ελληνική Οικονομία (2007-2013)», Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, 3^ο Συνέδριο
- 2) Ι.Ο.Β.Ε., (2011), «Η Ελληνική Οικονομία», Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Αριθμός Τεύχους 64, Ιούλιος
- 3) Μάλλιαρης Π., (1990), «Εισαγωγή στο Marketing», Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα
- 4) Ματσαγγάνης Μ., Λεβέντη Χ., (2013), «Η ανατομία της φτώχειας στην Ελλάδα του 2013», Ενημερωτικό Δελτίο Νο 5, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Διεθνών Σπουδών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- 5) Γιωτάκος Ο, Καραμπελας Δ, Καυκάς Α. (2011), «Επίπτωση της οικονομικής κρίσης στην ψυχική υγεία στην Ελλάδα», Ψυχιατρική

ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ:

<http://www.vlioras.gr/Philologia/Composition/Anergia.htm>

<http://www.statistics.gr/documents/20181/0be9db06-57ca-4735-94a7-5ace22670a9c>

<https://www.euretirio.com/anergia/>

https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7._%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1

Επιστημονική Ομάδα «Διατροφή», (2010), «Πόσο έχουν επηρεάσει οι οικονομικές συνθήκες τη διατροφή και τον τρόπο ζωής των Ελλήνων – μια πρώτη ματιά»

www.diatrofi.gr/index.php?module=articles&position=center&Articled=3274&Categoryld=196

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1>

http://anergias.blogspot.gr/2012/02/blog-post_20.html

<https://sites.google.com/site/arabantinou/home/eide-anergias>

<http://www.iefimerida.gr/news/275836/i-krisi-edioxe-sto-exoteriko-miso-ekat-ellines-neoys>
epistimones

<http://www.booster.gr/support/%CE%952%CE%93230%20%CE%95%CF%80%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BC%CE%B1%20-%20%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1.pdf>

http://okeanis.lib.tepir.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/2030/de_00166b.pdf?sequence=2

<http://socialpolicy.gr/2013/11/%CE%B7-%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%86%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82.html>

<http://www.gsevee.gr/meletes/249-2013-02-07-09-33-09>

<http://www.kathimerini.gr/859458/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/ay3hsh-toy-posostoy-energias-stis-hlikies--anw-twn-55-etwn>

<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO02/->

http://www.statistics.gr/documents/20181/2076492/elstat_infographic_living_conditions.pdf/377fc101-070d-4f16-b5b9-a37602a3ed6b

